

nog, *na znanje i za znanje pri-znanog*, te je kao takova *pred-postavka* svih znanosti u užem smislu. Upravo to je *praksa rada znanstvene povijesti*, taj posljednji obzor Marxove misli koji, ujedno, postavlja „prethodni” zadatak kojem je Marx posvetio život: „ukidanje produkcijskih odnosa” koji su, zbog svoje partikularnosti: produkcije radi viška vrijednosti, „okovi” (Fesseln; MEW 13, str. 9) nesmetanog, svestranog, samostalnog i slobodnog razvoja „proizvodnih snaga”.

U „Grundrisse . . .” (str. 30—31) govori Marx o mitologiji kao arsenalu *i tlu* (Boden) grčke umjetnosti. Taj zor (Anschauung) prirode i društvenih odnosa nije, prema njemu, moguć u doba suvremene tehnike. „Sva mitologija prevladava prirodne sile, ovladava njima i oblikuje ih u fantaziji i fantazijom; dakle nestaje sa zbiljskim gospodstvom nad istim (silama)” (30). „Priroda i društveni oblici” . . . „nesvjesno umjetnički obrađeni [i: prerađeni, verarbeitet, V. S.] pučkom fantazijom” (31) = to je mitologija! Ako to Marx dopušta za *umjetnost*, nadovezujući direktno na Hegelove relevantne teze⁶⁷, zašto

---

riječi, nego je u obradbi (Bearbeitung) koja se zbiva, a nije učinjena . . .”

⁶⁷ Usporedi mnoga mjesta *Hegelove Ästhetik I* (na primjer str. 456, 522) i *II* (str. 10, 39, 40. i passim). (S. W., 12, 13). Lapidarno je to formulirano već u nürnbergskoj „Philosophische Enzyklopädie”, 1808 i sl. (S. W. 3, ed. Glockner, posthumno K. Rosenkranz 1840): „Pučka fantazija nije praznovjerje, nego vlastiti duh, takozvano čudesno je priprosta mašinerija . . . Živa mitologija jednog naroda sačinjava temelj i sadržaj (Gehalt) njegove umjetnosti” (str. 223—224). U povodu traženja Ch. Dana-e da napiše na jednoj stranici članak *Aesthetics* za *New American Cyclopaedia*, o čemu piše Engelsu (MEW 29, Dietz Berlin, 1963, str. 140; pismo od 23. V 1857), Marx čita *Aesthetik* oder *Wissenschaft des Schönen*, (1846—1857) *F. Th. Vischera*, a u kolovozu-rujnu piše „A. Einleitung” iz koje je gornji tekst. Za odnos Marx—Vischer uporedi *G. Lukács*, *Beiträge zur Geschichte d.*